

Krzysztof Kasprzyk

Mechanizm podzielonej płatności

Słowa kluczowe: mechanizm podzielonej płatności, rachunek VAT, rachunek powierniczy, bezpośredni zwrot podatku, komunikat przelewu, odpowiedzialność solidarna, dobra wiara, dyskonto

Od 1.07.2018 r. obowiązują przepisy, które wprowadzają do polskiego systemu prawnego mechanizm podzielonej płatności VAT – dalej MPP – powszechnie określany mianem mechanizmu *split payment*¹. Podobne mechanizmy, choć w różnym zakresie obowiązywania, zostały już wprowadzone zarówno w innych krajach Unii Europejskiej, m.in. we Włoszech, Rumunii, Czechach, jak i poza jej granicami – np. w Turcji. Z uwagi na fakt, że sam mechanizm podzielonej płatności jest instytucją z pogranicza prawa podatkowego oraz prawa bankowego, jego wprowadzenie wymagało zmian nie tylko regulacji dotyczących VAT, ale również przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie instytucji finansowych, takich jak banki oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, tj. ustawy z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe² – dalej pr. bank. – oraz ustawy z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych³ – dalej u.s.k.o.k. W niniejszym artykule został zaprezentowany sposób funkcjonowania tego mechanizmu, opis poszczególnych instrumentów składających się na jego konstrukcję oraz zagadnień i wątpliwości, jakie mogą powstać przy, póki co teoretycznej, analizie nowych regulacji. Z uwagi na obszerność omawianej tematyki niniejszy artykuł został podzielony na dwie części. W pierwszej części przedstawiono ogólny opis samego MPP, kwestię dobrowolności jego stosowania, konstrukcją rachunku VAT, komunikat płatności oraz źródła zasilenia tego rachunku. W drugiej części artykułu omówiono natomiast kwestię ograniczeń dotyczących wykorzystania środków zgromadzonych na rachunku VAT, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu tych ograniczeń na działalność polegającą na finansowaniu należności lub ich windykacji oraz konsekwencje stosowania MPP – przede wszystkim przewidziane przez ustawodawcę korzyści mające zachęcić podatników do korzystania z tego mechanizmu.

1. Istota mechanizmu podzielonej płatności

W uproszczeniu: konstrukcja przedmiotowego mechanizmu polega na podzieleniu przez nabywcę kwoty należnej dostawcy towarów lub usługodawcy na dwie części: kwotę stanowiącą wynagrodzenie netto oraz część odpowiadającą kwocie VAT. Część odpowiadająca wartości VAT zostaje wpłacona na specjalne, wyodrębnione konto bankowe nabywcy, określone jako „Rachunek VAT” (art. 108a ust. 2 pkt 1 ustawy z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług⁴ – dalej u.p.t.u.).

Celem takiego podziału, tj. wyodrębnienia kwot odpowiadających kwocie VAT i umieszczenia tych kwot na odrębnych rachunkach VAT, jest ograniczenie i poddanie kontroli sposobu wykorzystania tych środków. Odbiorcy płatności formalnie pozostaną właścicielami środków znajdujących się na rachunkach VAT, jednak

sposób, w jaki będą oni mogli rozporządzać tymi środkami, został poważnie ograniczony.

Obrazowo rzecz ujmując, mechanizm podzielonej płatności tworzy pomiędzy rachunkami VAT poszczególnych podatników VAT (bo tylko ich dotyczy ta regulacja) swoisty zamknięty obieg płatności środków finansowych odpowiadających wartości VAT. Środki te mogą opuścić ten obieg zasadniczo jako płatność do budżetu państwa, a wyjątkowo i wyłącznie pod ścisłą kontrolą organów podatkowych – mogą zostać przekazane także na standardowy rachunek rozliczeniowy podatnika. Jak wielokrotnie podkreślali to autorzy regulacji wprowadzających MPP, jej celem jest zapewnienie prawidłowości rozliczenia kwoty VAT, a w szczególności zabezpieczenie jego wpłaty do budżetu państwa w należnej wysokości i przeciwdziałanie nadużyciom prawa podatkowego oraz oszustwom podatkowym.

2. Dobrowolność stosowania mechanizmu podzielonej płatności

Ograniczeniem powszechności, a co za tym idzie – również skuteczności tego mechanizmu może być

¹ Ustawa z 15.12.2017 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 62 ze zm.) – dalej ustawa zmieniająca.

² Dz.U. z 2017 r. poz. 1876 ze zm.

³ Dz.U. z 2017 r. poz. 2065 ze zm.

⁴ Dz.U. z 2017 r. poz. 1221 ze zm.

jednak jego dobrowolność, gdyż to nabywcy towarów i usług pozostawiono swobodę wyboru, czy dokona on zapłaty w ramach analizowanego mechanizmu, czy też w ramach innej, tradycyjnej formy płatności (art. 108a ust. 1 u.p.t.u.).

Warto jednak podkreślić, że taka dobrowolność wynika nie tyle ze swobodnej decyzji polskiego ustawodawcy w tym zakresie, co z ograniczeń na gruncie prawa Unii Europejskiej, które to prawo nie przewiduje bezpośrednio możliwości poboru VAT przy zastosowaniu takiej konstrukcji. Wprowadzenie podzielonej płatności jako mechanizmu obowiązkowego stanowiłoby środek specjalny, którego zastosowanie wymaga zgody – tzw. derogacji – udzielonej przez Komisję Europejską (art. 395 dyrektywy Rady 2006/112/WE z 28.11.2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej⁵).

Należy przy tym dodać, że obecnie Ministerstwo Finansów prowadzi działania w celu uzyskania takiej zgody. Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, iż w przyszłości MPP może stać się mechanizmem obowiązkowym, w szczególności w określonych rodzajach transakcji (np. elektronika, złom) oraz branżach działalności (np. dystrybucja paliw, usługi budowlane), tj. sektorach szczególnie narażonych na oszustwa podatkowe.

W kontekście dobrowolności stosowania MPP przez nabywcę może także powstać zagadnienie, czy w drodze czynności cywilnoprawnej np. zawartej między stronami umowy można ograniczyć lub wyłączyć prawo nabywcy do dokonania zapłaty w tym systemie. Brak jest bowiem w ustawie zmieniającej jakichkolwiek regulacji w tym zakresie.

⁵ Dz.Urz. UE L 347, s. 1 ze zm.

Zdaniem Ministerstwa Finansów takie ograniczenie jest potencjalnie możliwe i strony mogą umownie ograniczać dokonywanie zapłaty poprzez podzielną płatność⁶.

Jednak powyższe stanowisko Ministra Finansów może budzić pewne wątpliwości przede wszystkim odnośnie do samej możliwości umownego wyłączenia dokonania zapłaty w MPP. Prawo nabywcy do zapłaty w MPP zostało mu nadane przepisami ustawy o podatku od towarów i usług, a zatem prawa podatkowego. Z tego punktu widzenia powinno być ono traktowane jako uprawnienie o charakterze podatkowym, a nie cywilnoprawnym. Na co wielokrotnie zwracał uwagę Naczelny Sąd Administracyjny, z uwagi na autonomię prawa podatkowego, w drodze umów cywilnoprawnych nie można kształtować/zmieniać obowiązków oraz praw o charakterze podatkowym⁷. Ponadto normy prawa

⁶ Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów Pawła Gruzy z 31.01.2018 r. na interpelację nr 18445 w sprawie dobrowolności stosowania mechanizmu podzielonej płatności, PT8.054.8.2018: „Przepisy ustawy o podatku od towarów i usług, w tym również wprowadzające MPP, nie ograniczają swobody zawierania umów, tym bardziej nie regulują stronom umowy warunków jej zawarcia. (...) Podatnicy korzystają wzajemnie ze swobody zawierania umów i jeżeli dostawca będzie wymagał od nabywcy niestosowania MPP, a nabywca przyjmie ten punkt widzenia, w praktyce będzie to oznaczało rozliczenie się stron na dotychczasowych zasadach. Jeżeli podatnicy będą widzieli zasadność w unormowaniu warunków lub oświadczeń, o których wspomina Pan Poseł, będą to mogli zrobić”. Podobnie: odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów Pawła Gruzy z 9.01.2018 r. na interpelację nr 6429 w sprawie prowadzenia kont w mechanizmie podzielonej płatności dla środków z rozliczeń podatku od towarów i usług (VAT), PT8.054.4.2018.TXZ.9E.

⁷ Wyrok NSA z 15.03.2018 r., I GSK 964/16, LEX nr 2478403: „Należy bowiem wskazać, że umowy cywilnoprawne nie mogą zmieniać obowiązków, jakie wynikają z prawa podatkowego, a organy podatkowe, w ramach przysługujących im uprawnień, są władne także oceniać skuteczność czynności cywilnoprawnych z punktu widzenia

podatkowego nie powinny kształtować stosunków cywilnoprawnych, nadając podatnikom uprawnienia lub nakładając na nich obowiązki, które będą oddziaływały również w sferze prawa prywatnego/bankowego, ograniczając przy tym jedną z podstawowych zasad prawa cywilnego, jaką jest zasada swobody umów wskazana w art. 353¹ ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny⁸ – dalej k.c.

Istotą jest zatem w tym przypadku rozstrzygnięcie, czy instytucja podzielonej płatności ma charakter *stricte* podatkowy, tj. czy dokonanie płatności na rachunek VAT kwoty stanowiącej równowartość VAT ma charakter czynności w zakresie prawa podatkowego (wkracza w zakres zobowiązań podatkowych jako swoista forma zabezpieczenia należności budżetu państwa z tytułu VAT), czy też jest to czynność o charakterze cywilnoprawnym (specyficzny sposób spełnienia świadczenia pieniężnego), ale jedynie wywołująca określone (i opisane w dalszej części niniejszego artykułu) skutki w zakresie prawa podatkowego.

Jeżeli prawo do zapłaty w MPP jest instytucją prawa podatkowego, to nie można tego prawa kształtować lub ograniczać w drodze czynności cywilnoprawnej, jaką jest zawarcie/zmiana umowy. Kwestia ta w praktyce wymaga zatem rozstrzygnięcia przez sądownictwo powszechne, ponieważ będzie miała ona kluczowe znaczenie dla oceny ważności zapisów o umownym wyłączeniu/ograniczeniu MPP, ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej (np. zastrzeżonej kary umownej na okoliczność naruszenia postanowień o wyłączeniu lub ograniczeniu MPP) lub przyznania rabatu za brak płatności w systemie podzielonej płatności.

Z uwagi na powyższe, tj. fakt, iż rozstrzygnięcie tej kwestii rodzi zasadniczo konsekwencje w zakresie stosunków cywilnoprawnych, a nie problematyki prawno-podatkowej (która to problematyka jest przedmiotem niniejszej analizy), intencją autora jest w tym przypadku jedynie zasygnalizowanie tego zagadnienia.

Mając przy tym na uwadze stanowisko Ministerstwa Finansów, nie należy w praktyce oczekiwać kwestionowania umownego zakazu zapłaty w MPP przez organy podatkowe, tym bardziej że nie dysponują one *de facto* środkami prawnymi w tym zakresie. Podejmując jednak decyzję o umownym wyłączeniu lub ograniczeniu MPP w rozliczeniach pomiędzy stronami transakcji,

prawa daninowego. Ocena treści i celu umowy cywilnoprawnej nie może być traktowana jako naruszenie swobody kształtowania treści umów gospodarczych. Prawo podatkowe jest bowiem w systemie prawa gałęzią w pełni samodzielną, a umowy cywilnoprawne nie mogą ograniczać stosowania prawa podatkowego⁹. Podobnie wyroki NSA: z 27.01.1997 r., SA/Ka 2784/95, LEX nr 32225; z 24.06.2015 r., I FSK 390/14, LEX nr 1783228.

⁸Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm. Artykuł 353¹: „Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego”.

należy mieć na uwadze, że organy podatkowe mogą traktować takie postanowienia jako wyraz braku zachowania należytej staranności⁹. Umowne wyłączenie lub ograniczenie MPP może zatem znacznie utrudnić sytuację nabywców, jeżeli okaże się, że dostawca nie rozliczył VAT lub brał udział (nawet nieświadomie) w oszustwie podatkowym, np. typu karuzelowego.

W takich sytuacjach można spodziewać się, że wyłączenie lub ograniczenie MPP będzie stanowiło dla tych organów jedną z koronnych przesłanek dla ograniczenia prawa do odliczenia VAT z faktur wystawionych przez takiego dostawcę (usługodawcę).

3. Rachunek VAT

Z uwagi na fakt, iż rachunek VAT jest centralnym elementem całej konstrukcji podzielonej płatności, to właśnie kwestiom związanym z jego otwarciem oraz funkcjonowaniem zostanie poświęcona znaczna część analizy.

Zasady funkcjonowania rachunku VAT zostały uregulowane w rozdziale 3a pr. bank. i mają one również zastosowanie do rachunków prowadzonych przez spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (na podstawie art. 3b ust. 1 u.s.k.o.k.).

Rachunek VAT jest otwierany przez bank prowadzący rachunek rozliczeniowy podatnika jako odrębny rachunek w walucie polskiej (art. 62a pr. bank.). Rachunek VAT jest otwierany przez bank automatycznie, bez konieczności zawarcia odrębnej umowy. Automatyzm ten dotyczy jednak tylko jednego rachunku VAT. Jeżeli zatem podatnik posiada w danym banku więcej niż jeden rachunek rozliczeniowy, to ewentualne otwarcie dodatkowych rachunków VAT wymaga już wniosku tego podatnika.

Ponadto ustawodawca zadbał również, aby otwarcie rachunku VAT nie wiązało się z dodatkowymi kosztami po stronie podatnika w postaci prowizji i opłaty dla banku z tytułu otwarcia i prowadzenia rachunku.

Artykuł 62a pr. bank., stanowiący, iż rachunek VAT prowadzony jest do rachunków rozliczeniowych¹⁰, nie wskazuje jednak jednoznacznie, że regulacja ta dotyczy również rachunków powierniczych. Rachunki powiernicze są stosowane powszechnie w niektórych branżach (głównie budowlanej) oraz przy rozliczaniu umów, których strony są zorganizowane w formie konsorcjum, jako

⁹Odpowiedź na interpelację nr 18445: „W ramach swobody zawierania umów podatnicy mogą stosować różne postanowienia umowne wyłączające możliwość rozliczenia się w MPP (np. rabaty za nieskorzystanie z MPP), jednakże nabywca powinien w takiej sytuacji mieć pełną świadomość, na co się godzi i z czego rezygnuje w razie okazania się, że dostawca może okazać się podatnikiem nieuczciwym”.

¹⁰Art. 62a ust. 1 pr. bank.: „Dla rachunku rozliczeniowego bank prowadzi rachunek VAT”.

typowy mechanizm zabezpieczenia interesów inwestora lub poszczególnych uczestników konsorcjum. Należności za nabyte towary lub usługi są wpłacane wówczas na odrębny rachunek powierniczy, który w rozumieniu art. 49 ust. 1 pr. bank. stanowi inny rodzaj rachunku niż rachunek rozliczeniowy¹¹. Znajdujące się na nim środki finansowe stanowią *de facto* własność wpłacającego, a nie odbiorcy płatności (są faktycznie wyłączone z jego masy majątkowej i nie podlegają np. egzekucji na majątku odbiorcy¹²), aż do dnia zaistnienia zdarzenia warunkującego przekazanie tych środków odbiorcy płatności lub wykorzystanie ich w inny, określony w umowie sposób¹³.

Powstaje zatem wątpliwość, jak dokonać płatności na rachunek powierniczy za pomocą MPP, skoro ustawodawca nie przewidział możliwości otwarcia do takiego rachunku odrębnego rachunku VAT. Jeżeli w praktyce wykładnia i stosowanie art. 62a pr. bank. potwierdzą, że rzeczywiście zastosowanie podzielonej płatności nie będzie możliwe w przypadku płatności na rachunek powierniczy (na co wskazuje literalna wykładnia art. 62a w zw. z art. 49 ust. 1 pr. bank., potwierdzona nieformalnie przez Ministerstwo Finansów¹⁴), będzie to stanowiło kolejne ograniczenie skuteczności funkcjonowania tego mechanizmu.

3.1. Komunikat przelewu

Płatności z zastosowaniem MPP na konta VAT są dokonywane za pomocą komunikatu przelewu, którego elementy zostały wyszczególnione w art. 108a ust. 3 u.p.t.u. Standardowy komunikat przelewu zawiera: kwotę odpowiadającą całości lub części kwoty VAT wynikającej z faktury, która ma zostać zapłacona w MPP, kwotę odpowiadającą całości lub części wartości sprzedaży brutto, numer faktury, w związku z którą jest dokonywana płatność oraz NIP dostawcy towaru lub usługodawcy albo odbiorcy płatności w przypadku zwrotu (wynikającego z korekty lub identyfikacji pomyłkowej płatności).

¹¹Art. 49 ust. 1 pr. bank.: „Banki mogą prowadzić w szczególności następujące rodzaje rachunków bankowych:

- 1) rachunki rozliczeniowe, w tym bieżące i pomocnicze;
- 2) rachunki lokat terminowych;
- 3) rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe, w tym rachunki rodzinne, oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych;
- 4) rachunki powiernicze”.

¹²Art. 59 ust. 4, 5 oraz 6 pr. bank.

¹³Art. 59 ust. 3 pr. bank.

¹⁴Wyjaśnienie do artykułu „Rzeczypospolitej” z 26.03.2018 r., https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/wiadomosci/komunikaty/-/asset_publisher/6Wwm/content/id/6338642 (dostęp: 20.06.2018 r.).

Treść tego komunikatu wskazuje zatem w rzeczywistości najważniejsze ograniczenie formalne, jakie wiąże się z dokonywaniem płatności w systemie podzielonej płatności – płatność musi dotyczyć konkretnej faktury.

Innymi słowy, nie ma możliwości wykorzystania tego mechanizmu, dopóki nie zostanie wystawiona faktura, której płatność ma dotyczyć. Należy mieć to na uwadze w szczególności w przypadku płatności dokonywanej przed dostawą towarów lub świadczeniem usług (zaliczki, zadatki, przedpłaty itd.).

W sytuacjach, w których podatnicy dotąd dokonywali płatności zaliczek na podstawie innych dokumentów, jak np. wezwanie do zapłaty lub faktura *pro forma*, w celu skorzystania z MPP konieczna wydaje się być zamiana tych dokumentów na faktury i często także uwzględnienie tych zmian w zawartych przez tych podatników umowach.

Ponadto w przepisach nie została wprowadzona wprost możliwość dokonania jednego, zbiorczego przelewu obejmującego kilka faktur, co z kolei może spowodować konieczność wprowadzenia istotnych zmian w wewnętrznych procedurach podatników regulujących kwestie płatności dla dostawców i usługodawców.

W kontekście komunikatu przelewu należałoby wyjaśnić także zagadnienie rozliczenia pozostałej kwoty należnej z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług, tzn. kwoty netto. Zgodnie z art. 108a ust. 1 u.p.t.u.: „Zastosowanie mechanizmu podzielonej płatności polega na tym, że:

- 1) zapłata kwoty, całości albo części kwoty podatku wynikającej z otrzymanej faktury jest dokonywana na rachunek VAT;
- 2) zapłata całości albo części kwoty odpowiadającej wartości sprzedaży netto wynikającej z otrzymanej faktury jest dokonywana na rachunek bankowy albo na rachunek w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, dla których jest prowadzony rachunek VAT; albo jest rozliczana w inny sposób”.

Jeżeli płatność obejmuje całą kwotę należną z tytułu świadczenia usług jako wartość brutto, należy wskazać kwotę wynikającą z wystawionej faktury, którą podatnik zamierza zapłacić za pomocą komunikatu przelewu. Ponadto podatnik odrębnie wskazuje kwotę VAT, jaka ma zostać wpłacona na rachunek VAT odbiorcy płatności, przy czym może wskazać zarówno całość, jak i część kwoty VAT wynikającej z faktury, według własnej decyzji (art. 108a ust. 2 pkt 1 u.p.t.u.).

O ile w sytuacji, w której płatność będzie obejmowała całą należność wynikającą z faktury, sposób wypełnienia komunikatu przelewu nie powinien budzić wątpliwości, o tyle może je już wywoływać sposób wypełnienia komunikatu przelewu w pozostałych sytuacjach. Przepis art. 108a ust. 2 pkt 2 u.p.t.u. wskazuje wprost, że „zapłata

całości albo części kwoty odpowiadającej wartości sprzedaży netto (...) jest rozliczana w inny sposób”.

Oznacza to, że za pomocą komunikatu przelewu podatnik może dokonać płatności należności wynikającej z faktury również w części. Nie ma przy tym przeszkód, aby była to wyłącznie część należności odpowiadająca samej kwocie VAT.

Rozliczenie pozostałej kwoty może zostać dokonane w każdej innej, dopuszczalnej prawnie formie, a więc np. w formie zapłaty gotówkowej, wzajemnego potrącenia wymagalnych wierzytelności, spełnienia świadczenia rzeczowego (częściowy barter) czy zapłaty na rachunek bankowy prowadzony w innym banku (także zagranicznym), w tym również na rachunek walutowy.

Ta ostatnia ewentualność wydaje się być z praktycznego punktu widzenia bardzo istotna, ponieważ otwiera możliwości rozliczenia w MPP również należności wyrażonych w walutach obcych, pod warunkiem oczywiście że sama płatność VAT będzie dokonywana w złotych polskich.

3.2. Źródło pochodzenia środków gromadzonych na rachunku VAT

W art. 62b pr. bank. ustawodawca enumeratywnie wymienił, jakie może być źródło pochodzenia środków, którymi może być uznany rachunek VAT. Są to: zapłata kwoty VAT w związku z zapłatą w systemie podzielonej płatności (również przez podatnika, o którym mowa w art. 17a u.p.t.u.), zwrot VAT nabywcy towarów i usług związany z korektą podstawy opodatkowania VAT, zwrot nienależnie (błędnie) wpłaconej należności, zwrot z urzędu skarbowego nadwyżki podatku naliczonego nad należnym, przekazanie środków z innego rachunku VAT posiadacza rachunku prowadzonego w tym samym banku.

Pierwsze trzy ze wskazanych powyżej sposobów zasilenia rachunku VAT to zapłaty wynikające z wzajemnych rozliczeń pomiędzy nabywcą towarów i usług a ich dostawcą lub podmiotami trzecimi.

Kolejnym źródłem pochodzenia środków finansowych gromadzonych na rachunku VAT jest zwrot wykazanej w deklaracji VAT nadwyżki VAT naliczonego nad należnym (art. 87 ust. 6a oraz 6b u.p.t.u.). Zwrot ten jest dokonywany w terminie 25 dni (zamiast standardowych 60 dni) od dnia złożenia rozliczenia VAT. W ten sposób ustawodawca wprowadził specjalny, skrócony termin do zwrotu VAT, którego warunkiem jest dokonanie tego zwrotu w całości na rachunek VAT.

Nie wymaga komentarza również możliwość przelewu (przesuwania) kwoty VAT pomiędzy rachunkami VAT podatnika prowadzonymi w tym samym banku. Zupełnie niezrozumiałe jest natomiast, że regulacja

ta jest ograniczona wyłącznie do rachunków VAT prowadzonych w tym samym banku.

Warto bowiem podkreślić, iż ustawodawca nie przewiduje w tym zakresie możliwości przesunięcia kwot VAT pomiędzy rachunkami VAT prowadzonymi przez tego samego podatnika w różnych bankach.

Zważywszy na fakt, iż przelew ten byłby przecież dokonywany w ramach rachunków VAT, a zatem sposób rozporządzania tymi środkami podlegały temu samemu reżimowi, co w przypadku przelewu na rachunek w tym samym banku, trudno jest znaleźć racjonalne uzasadnienie dla takiego ograniczenia. Nie ulega przy tym wątpliwości, że wprowadzenie takiego rozwiązania miałooby dużo większe znaczenie praktyczne dla podatników niż możliwości przesuwania środków jedynie pomiędzy kontami w ramach jednego banku.

4. Ograniczenia sposobu wykorzystania środków zgromadzonych na rachunku VAT

4.1. Zapłata równowartości VAT należnego z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług na rachunek wystawcy faktury lub osoby trzeciej

Również enumeratywnie wskazano przypadki, w których środki zgromadzone na rachunku VAT mogą zostać wypłacone (art. 62b ust. 2 pr. bank.): zapłata kwoty VAT na rachunek VAT innego podmiotu, zwrot VAT nabywcy towarów i usług wynikający z korekty podstawy opodatkowania, zwrot nienależnie (błędnie) wpłaconej należności, przekazanie środków na inny rachunek VAT posiadacza prowadzony w tym samym banku, przelew na rachunek rozliczeniowy podatnika (na podstawie postanowienia wydanego przez naczelnika urzędu skarbowego), zapłata VAT na konto urzędu skarbowego (a także sankcji VAT oraz odsetek z tytułu zaległości podatkowych w VAT oraz w zapłacie sankcji VAT).

Podstawowym wskazanym przez ustawodawcę sposobem wykorzystania środków zgromadzonych na rachunku VAT jest płatność kwoty stanowiącej równowartość VAT z tytułu nabycia towarów lub usług (art. 62b ust. 2 pkt 1 lit. a pr. bank.).

Co warto podkreślić, ustawodawca nie ograniczył możliwości zapłaty VAT jedynie na rachunek VAT dostawcy lub usługodawcy. Oznacza to, że płatność ta może być dokonywana również na rachunki VAT podmiotów, które działają w imieniu i/lub na rachunek dostawcy lub usługodawcy. W konsekwencji teoretycznie został poszerzony krąg potencjalnych uczestników systemu podzielonej płatności o podmioty świadczące usługi finansowe takie jak firmy windykacyjne czy agentów zbierających płatności w imieniu i na rachunek podatników, usługi faktoringowe oraz obrotu wierzytelnościami.

Jednakże otrzymanie na rachunek VAT należności innego podatnika z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług niesie ze sobą dla odbiorcy płatności ryzyko. Staje się on bowiem solidarnie odpowiedzialny z tym innym podatnikiem za nierozliczony przez niego VAT z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług, których dotyczyła płatność (art. 108a ust. 5 u.p.t.u.).

Odbiorca płatności może przy tym zwolnić się z tej odpowiedzialności na dwa sposoby: dokonując płatności otrzymanej kwoty VAT na rzecz dostawcy towarów lub usługodawcy bądź dokonując zwrotu całej otrzymanej kwoty VAT na konto dokonującego tej zapłaty, niezwłocznie po podjęciu informacji o jej otrzymaniu (art. 108a ust. 6 u.p.t.u.¹⁵).

Co warto podkreślić, zwolnienie się z solidarnej odpowiedzialności wymaga zapłaty na rachunek VAT wystawcy faktury lub zwrotu całej kwoty na rachunek VAT. Warunek ten wydaje się być zbyt rygorystyczny, ponieważ prowadzi do sytuacji, w której odbiorca płatności z tytułu faktur wystawionych przez inny podmiot będzie odpowiedzialny za jego zobowiązania w VAT z tytułu całej otrzymanej kwoty tego podatku, nawet jeżeli przeleje lub zwróci jej lwią część (np. 99%) zgodnie z dyspozycją art. 108a ust. 6 u.p.t.u.

Redagując ten przepis, ustawodawca zupełnie nie zachował proporcji pomiędzy wysokością kwoty, jaka nie została wpłacona na rachunek wystawcy faktury lub zwrócona, a wysokością odpowiedzialności, jaką obarczył on odbiorcę płatności. Regulacja ta powinna być skonstruowana w ten sposób, że odpowiedzialność zostanie jedynie ograniczona do wysokości kwoty VAT faktycznie niewpłaconej na rachunek VAT wystawcy faktury lub niezwróconej dokonującemu zapłaty.

Ponadto może budzić wątpliwości użyty w tym przepisie zwrot „niezwłocznie po powzięciu informacji o jej otrzymaniu”. W pierwszej kolejności nie jest jednoznaczne, czy warunek niezwłoczności odnosi się do obu sposobów zwolnienia się z odpowiedzialności, tj. zarówno zapłaty na rachunek wystawcy faktury, jak

¹⁵ Art. 108a ust. 6 u.p.t.u.: „Odpowiedzialność solidarna podatnika, o którym mowa w ust. 5, jest wyłączona w przypadku dokonania przez tego podatnika płatności na rachunek VAT dostawcy towarów lub usługodawcy wskazanego na fakturze, o której mowa w ust. 3 pkt 3, albo zwrotu otrzymanej płatności na rachunek VAT podatnika, od którego otrzymano tę płatność, niezwłocznie po powzięciu informacji o jej otrzymaniu, w kwocie otrzymanej na rachunek VAT” [podkr. aut.].

i zwrotu otrzymanej kwoty VAT, czy wyłącznie do drugiego ze wskazanych sposobów, tj. zwrotu. Zdaniem autora użycie sformułowania „jej otrzymaniu” wskazuje, że ten dodatkowy warunek odnosi się jedynie do zwrotu otrzymanej płatności. Tylko bowiem w kontekście zwrotu płatności (drugi z ww. sposobów) ustawodawca posługuje się pojęciem otrzymanej płatności. W przypadku zapłaty kwoty VAT na rachunek VAT wystawcy faktur ustawodawca w ogóle nie posłużył się natomiast tym zwrotem, przez co brak jest podstaw do odniesienia tego dodatkowego warunku także do pierwszego sposobu zwolnienia się z odpowiedzialności, tj. dokonania płatności.

Ponadto, jak zwykle w przypadku zwrotów nieostrych, istnieje bardzo poważne ryzyko potencjalnego sporu z organami podatkowymi w zakresie praktycznego wskazania, jak długi (lub jak krótki) okres pomiędzy otrzymaniem płatności a reakcją będzie oznaczał działanie „niezwłoczne”. W tym kontekście ustawodawca powinien w ogóle zrezygnować z użycia tego określenia. Skoro odbiorca płatności na rachunek VAT jest zobowiązany solidarnie z wystawcą faktury za wynikające z niej zobowiązanie VAT do momentu jej transferu, to organy podatkowe mogą dokonać egzekucji należności z jego konta. Po co zatem wprowadzać dodatkowy warunek „niezwłoczności”, skoro kwota ta nadal pozostaje „zablokowana” w MPP, a w interesie odbiorcy płatności jest właśnie jak najszybsze zwolnienie się z odpowiedzialności poprzez zapłatę lub zwrot tej kwoty?

Trzecią wątpliwością, mogącą mieć szczególne znaczenie właśnie dla przedsiębiorców wykonujących wskazane powyżej rodzaje działalności, jest to, czy możliwe będzie zwolnienie się z potencjalnej odpowiedzialności poprzez dokonanie wcześniejszej – od otrzymania płatności VAT na swój rachunek VAT – zapłaty na rachunek wystawcy faktury. Jako przykład może posłużyć tutaj sytuacja, w której faktor w ramach usługi faktoringu zapłaci swojemu klientowi na rachunek VAT całą kwotę VAT wynikającą z faktury wystawionej przez tego klienta. Czy takie ukształtowanie płatności pozwala zatem faktorowi zwolnić się z odpowiedzialności, mimo iż płatność temu faktorowi na rachunek VAT, z tytułu finansowanej przez niego faktury, dopiero odbędzie się w przyszłości?

Zdaniem autora również zapłata równowartości tej kwoty na rachunek VAT wystawcy faktur przed faktycznym otrzymaniem płatności na własne konto powinna zwolnić z odpowiedzialności, o której mowa w art. 108a ust. 5 u.p.t.u. Przepis art. 108a ust. 6 u.p.t.u. wymaga jedynie, żeby w celu zwolnienia się z odpowiedzialności odbiorca płatności na rachunek VAT za niewystawione przez siebie faktury dokonał płatności na rachunek VAT wystawcy tych faktur całej kwoty otrzymanego VAT.

Nie wskazuje natomiast, czy kwota ta ma zostać zapłacona przed otrzymaniem przez niego płatności tego podatku na swój rachunek VAT, czy po tym otrzymaniu. Przy braku ograniczenia w tym zakresie należy zatem przyjąć za zgodne z tym przepisem, że zwolnienie się z odpowiedzialności solidarnej przez odbiorcę płatności na rachunek VAT może nastąpić w wyniku zapłaty kwoty VAT na rachunek wystawcy faktury zarówno po otrzymaniu jej w MPP, jak i przed jej otrzymaniem.

Treść przepisu art. 108a ust. 5 i 6 u.p.t.u. jest szczególnie istotna dla wszystkich tych przedsiębiorców, którzy będą odbiorcami płatności z tytułu faktur wystawionych przez inne podmioty, np. prowadzących działalność faktoringową, windykacyjną, inkaso, obrotu wierzytelnościami itp. Przede wszystkim podmioty te muszą uwzględnić w modelu prowadzonej działalności ryzyko solidarnej odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe w VAT wynikające z przyjętej zapłaty w MPP oraz wprowadzić mechanizmy jej eliminacji lub przynajmniej ograniczenia.

W szczególności, z uwagi na rygorystyczny art. 108a ust. 5 u.p.t.u., uzasadniona jest rezygnacja z pobierania przez tych przedsiębiorców wynagrodzenia w formie potrąceń lub dyskonta należności płaconych wystawcy faktury w takim zakresie, w jakim może to spowodować obniżenie kwoty VAT ostatecznie wpłacanej na rachunek VAT wystawcy faktury w stosunku do tej wykazanej na fakturze.

Ponadto uzasadnione jest również wprowadzenie mechanizmu ewentualnego zwrotu przez wystawcę faktury części kwoty VAT otrzymanej przez faktora/nabywcę wierzytelności na rachunek VAT, a następnie przelanej na rachunek VAT wystawcy faktury (w celu zwolnienia się z solidarnej odpowiedzialności). Taki mechanizm może okazać się konieczny w sytuacji, gdy równowartość kwoty VAT została zapłacona wystawcy faktury przy sfinansowaniu należności z tej faktury lub nabyciu udokumentowanej tą fakturą wierzytelności poza MPP.

Jednak nie tylko branża finansowa powinna zwrócić szczególną uwagę na opisane powyżej regulacje, ale także właśnie podmioty, które zawodowo nie zajmują się finansowaniem lub obrotem wierzytelnościami. To one bowiem muszą szczególnie uwzględnić te ryzyka, dokonując w związku z rozliczeniem należności wynikających z prowadzonej

działalności niestandardowych transakcji polegających np. na nabyciu wierzytelności od podmiotu trzeciego lub przelewu takiej wierzytelności. Nie można bowiem wykluczyć, iż ostatecznie nabyte przez nie wierzytelności zostaną im spłacone w MPP, w wyniku czego obciążą je solidarna odpowiedzialność, o której mowa w art. 108a ust. 5 u.p.t.u.

Jak bowiem pokazuje praktyka, profesjonalne przedsiębiorstwa w branży finansowej już opracowały odpowiednie mechanizmy pozwalające na minimalizację ryzyka solidarnej odpowiedzialności, o czym świadczy nawet pobieżna analiza powszechnie dostępnych ofert instytucji finansowych w zakresie np. faktoringu. Oferty te uwzględniają już bowiem regulacje dotyczące mechanizmu podzielonej płatności.

4.2. Pozostałe możliwości wykorzystania środków z rachunku VAT

Dzięki zastosowaniu MPP jest możliwe również dokonywanie płatności na rzecz faktycznych dostawców lub usługodawców w sytuacji, w której pomyłkowo kwota VAT została wpłacona na rachunek VAT innego podmiotu. Naturalnie także wtedy płatność ta może być dokonana wyłącznie na rachunek VAT, tak samo jak zwrot nabywcy kwoty VAT wynikający z korekty podstawy opodatkowania.

Kolejnym możliwym sposobem rozporządzania środkami, budzącym jednocześnie najwięcej sporów od samego początku prac nad nowelizacją, jest kwestia transferu środków zgromadzonych na rachunku VAT na „normalny” rachunek rozliczeniowy podatnika, w konsekwencji czego podatnik ten zyska pełną swobodę rozporządzania tymi środkami. Może się to odbyć wyłącznie na podstawie postanowienia wydanego przez właściwego naczelnika urzędu skarbowego. Tym, co budziło najczęściej kontrowersji, jest oczywiście termin na wydanie postanowienia w tej sprawie, tj. 60 dni od otrzymania wniosku.

Zważywszy na fakt wprowadzenia powszechnego obowiązku comiesięcznego przesyłania

urzędem skarbowym informacji o transakcjach gospodarczych dokonywanych przez wszystkich podatników (JPK_VAT) i wynikający z tego obowiązek dostępu do elektronicznych danych związanych z rozliczaniem poszczególnych transakcji, pozostawienie organom podatkowym aż 60-dniowego terminu na weryfikację zasadności takiego transferu nie znajduje racjonalnego uzasadnienia.

Dysponując danymi z plików JPK_VAT oraz pozostałych struktur JPK, do których wygenerowania oraz przesłania wszyscy podatnicy VAT są zobowiązani od 1.07.2018 r., przeprowadzenie prawidłowej weryfikacji nie powinno zająć dłużej niż 14 dni. Ponadto faktyczne wykonanie postanowienia o zwrocie wymaga poinformowania o jego wydaniu właściwy bank (lub kasę), prowadzący rachunek podatnika. Bez tej informacji bank (kasa) nie dokona takiego zwrotu. Niestety, wprowadzona nowelizacja nie wyznacza terminu na przekazanie takiej informacji, co w praktyce może stanowić kolejną przyczynę opóźnienia dokonania zwrotu.

Dodatkowym ograniczeniem zakresu tego zwrotu jest regulacja zawarta w art. 62c ust. 13 pr. bank., zgodnie z którą jeżeli kwota wskazana w postanowieniu przewyższa wysokość środków zgromadzonych na rachunku VAT, bank obciąża rachunek VAT do wysokości salda na tym rachunku. W tym przypadku uznaje się, że obowiązek zwrotu został dokonany w całości.

Trudno przy tym zaaprobować regulację, zgodnie z którą najpierw zostaje przyznane podatnikowi określone uprawnienie, a potem – na podstawie nieostrych kryteriów – zostaje ono ograniczone. Przepis art. 62c ust. 13 pr. bank. nie wskazuje bowiem precyzyjnie, w którym momencie należy dokonać oceny stanu środków na rachunku – w momencie wydania postanowienia, otrzymania przez bank informacji, dokonania technicznej czynności obciążenia rachunku VAT czy może w jakiejś innej dacie. Stan środków zgromadzonych na rachunku VAT niższy niż przewidziany do zwrotu może mieć przecież charakter przejściowy i wynikać np. z jednorazowej wysokiej płatności. Następnie, z uwagi na specyfikę działalności, może on w krótkim czasie osiągnąć znowu wysoki poziom, jednakże mimo to środki te nie będą mogły już zostać wykorzystane przez podatnika.

Kolejną mogącą budzić wątpliwości kwestią są przesłanki ograniczenia kwoty dokonania lub odmowy takiego transferu. O ile pierwsza przesłanka, tj. istnienie zaległości podatkowej w VAT jako podstawa do pomniejszenia kwoty wypłaty o wartość istniejącej zaległości wraz z odsetkami za zwłokę, jest kwestią oczywistą,

o tyle należy spodziewać się wątpliwości interpretacyjnych odnośnie do drugiej przesłanki, tj. przypadku, gdy zachodzi **uzasadniona obawa**, że:

- zobowiązanie podatkowe z tytułu podatku nie zostanie wykonane, w szczególności gdy podatnik trwale nie uiszcza wymagalnych zobowiązań z tytułu tego podatku lub dokonuje czynności polegających na zbywaniu majątku, które mogą utrudnić lub udaremnić egzekucję, lub
- wystąpi zaległość podatkowa w podatku lub zostanie ustalone dodatkowe zobowiązanie podatkowe (art. 108b ust. 5 pkt 2 u.p.t.u.).

Wskazane powyżej przesłanki są analogiczne do tych wymienionych w art. 33 § 1 ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa¹⁶ – dalej o.p. – a dotyczących ustanowienia na majątku podatnika zabezpieczenia zobowiązania podatkowego. Praktyka stosowania art. 33 § 1 o.p. wskazuje przy tym, że na tle rozumienia pojęcia uzasadnionej obawy często dochodzi do sporu pomiędzy podatnikami a organami podatkowymi, które to spory nierzadko kończą się dopiero na poziomie sądów administracyjnych¹⁷. W tym kontekście istnieje zatem wysokie ryzyko, że również w przypadku art. 108b ust. 5 pkt 1 u.p.t.u. sposoby rozumienia tego pojęcia przez podatników oraz przez organy podatkowe mogą być zgoła odmienne i tym samym prowadzić do szeregu sporów w tym zakresie.

Odnosząc się do ostatniego ze wskazanych sposobów wykorzystania środków zgromadzonych na rachunku VAT, tj. płatności zobowiązań związanych wyłącznie z rozliczeniem VAT, należy stwierdzić, że ta część regulacji wymaga pewnej poprawki. Brak jest bowiem mechanizmu zabezpieczającego przed faktyczną możliwością zapłaty z rachunku VAT innych niż VAT zobowiązań podatkowych.

Aby uregulować inne niż VAT zobowiązania za pomocą środków z rachunku VAT, wystarczy, że podatnik zapłaci z rachunku VAT kwotą przewyższającą jego zobowiązanie z tytułu tego podatku, a następnie złoży wniosek o zaliczenie powstałej nadpłaty na poczet innych zobowiązań podatkowych.

5. Konsekwencje stosowania mechanizmu podzielonej płatności

5.1. Ochrona podatnika

Nakładając na podatnika opisane powyżej ograniczenia oraz obowiązki w zakresie dokonywania podzielonej

Procedury podatkowe

www.lex.pl/navigator

Dobrowolny, póki co, mechanizm podzielonej płatności w VAT jest także przedmiotem procedur, jakie znajdują Państwo w programie LEX Navigator Procedury Podatkowe, m.in.:

- **Podzielona płatność w VAT** – procedura pozwala ustalić, czy może mieć zastosowanie mechanizm podzielonej płatności,
- **Podzielona płatność w VAT w okresie przejściowym** – dzięki procedurze można dowiedzieć się, czy w stosunku do danej transakcji mają zastosowanie przepisy określające tzw. mechanizm podzielonej płatności,
- **Wyłączenie stosowania przepisów o preferencjach związanych z korzystaniem z podzielonej płatności w VAT** – procedura ma celu ustalenie, czy znajdzie zastosowanie jedno z wyłączeń stosowania przepisów o preferencjach związanych z korzystaniem z mechanizmu podzielonej płatności,
- **Zgoda na przekazanie środków zgromadzonych na wskazanym przez podatnika rachunku VAT na wskazany przez niego rachunek** – procedura określa kolejne etapy uzyskiwania zgody na przekazanie środków zgromadzonych na wskazanym przez podatnika rachunku VAT na wskazany przez niego rachunek.

LEX Navigator
Procedury Podatkowe

¹⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 800 ze zm.
¹⁷ Wyroki NSA: z 5.10.2012 r., I FSK 1939/11, LEX nr 1233016; z 2.08.2011 r., I FSK 1230/10, LEX nr 1068121; z 10.06.2011 r., I GSK 397/10, LEX nr 1082419; z 19.11.2009 r., I FSK 1383/08, LEX nr 785839.

płatności, ustawodawca musiał również wprowadzić zachęty dla korzystających z tego mechanizmu. Jedną z opisanych już powyżej zachęt jest możliwość otrzymania na rachunek VAT zwrotu nadwyżki VAT naliczonego nad należnym w skróconym, 25-dniowym terminie.

Jako kolejne zachęty do korzystania z analizowanego mechanizmu można jeszcze wskazać wymienione w art. 108c ust. 1 u.p.t.u. ograniczenia stosowania przepisów art. 105a ust. 1 (odpowiedzialność solidarna), art. 112b ust. 1 pkt 1 i ust. 2 pkt 1 oraz art. 112c u.p.t.u. (sankcja VAT) do wysokości kwoty odpowiadającej kwocie podatku wynikającej z otrzymanej faktury, zapłaconej z zastosowaniem MPP.

Jednakże opisane powyżej preferencyjne zasady traktowania podatników korzystających z MPP nie mają zastosowania do podatnika, który wiedział, że faktura zapłacona z zastosowaniem tego mechanizmu: została wystawiona przez podmiot nieistniejący; stwierdza czynności, które nie zostały dokonane; podaje kwoty niezgodne z rzeczywistością; potwierdza czynności, do których mają zastosowanie przepisy art. 58 i 83 k.c. Powyższe zastrzeżenia mogą w praktyce doprowadzić do sytuacji, że wskazane w art. 108c ust. 1 u.p.t.u. ograniczenie stosowania sankcji VAT okaże się w niektórych sytuacjach jedynie pozorne. W jaki bowiem sposób podatnik ma obronić się przed zarzutem, że nie wiedział o nieważności danej czynności z mocy prawa na podstawie art. 58 k.c., tj. że nie wiedział, iż czynność, w której uczestniczy, jest sprzeczna z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa lub zasadami współżycia społecznego, która to wiedza powinna mu być znana? Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku faktur stwierdzających czynności, które nie zostały dokonane, oraz potwierdzających czynności, do których ma zastosowanie przepis art. 83 k.c., tj. pozornie czynności prawnej – zaistnienie obu przypadków wymaga wiedzy uczestników pozornie dokonanej transakcji (zawartej umowy).

Zachodzi zatem uzasadniona obawa, że wskazane powyżej funkcje ochronne związane z korzystaniem przez podatnika z MPP mogą w praktyce mieć bardzo ograniczone zastosowanie.

Ponadto w przypadku, gdy kwota naliczonego VAT wykazana w deklaracji VAT w co najmniej 95% wynika z faktur, które zostały zapłacone w MPP, do zaległości w VAT powstałej za okres rozliczeniowy złożenia tej deklaracji nie stosuje się podwyższonej stopy odsetek od zaległości podatkowych, o której mowa w art. 56b o.p., tj. 150% podstawowej stopy procentowej tych odsetek (art. 108c ust. 2 u.p.t.u.).

Podwyższona stawka odsetek, o której mowa w art. 56b o.p., ma jednak zastosowanie, pomimo spełnienia warunku płatności w MPP 95% faktur, z których wynika VAT, jeżeli zaległość podatkowa w VAT przekracza dwukrotność kwoty podatku naliczonego wykazanej w złożonej deklaracji (art. 108c ust. 4 u.p.t.u.).

Redakcja art. 108c ust. 2 u.p.t.u. pozostawia jednak wiele do życzenia, a szczegółowa jego analiza prowadzi do dwóch wniosków, które wydają się być sprzeczne z sensem i przewidzianym przez ustawodawcę celem tej regulacji.

Po pierwsze, przepis ten nie będzie miał na pewno zastosowania do podatników, którzy w deklaracji VAT wykazali naliczony VAT wynikający z zastosowania mechanizmu *reverse charge* (WNT, import towarów, import usług, odwrócone obciążenie w obrocie krajowym), a kwota takiego podatku przekroczy 5% łącznej kwoty wykazanego w tej deklaracji naliczonego VAT od wszystkich transakcji z danego okresu rozliczeniowego.

W przypadku *reverse charge* naliczony VAT nie wynika bowiem z faktur, ponieważ na fakturach dokumentujących tego typu transakcje nie jest w ogóle wykazywana kwota VAT. Stanowi on natomiast kwotę należnego VAT wykazanego w deklaracji z tytułu WNT, importu towarów, importu usług lub odwróconego obciążenia w obrocie krajowym. W konsekwencji w takiej sytuacji, nawet jeżeli pozostałe faktury zawierające kwotę VAT zapłacono w MPP, to i tak art. 108c ust. 2 u.p.t.u. nie może mieć zastosowania. Kwota VAT naliczona z faktur w takim przypadku będzie bowiem zawsze mniejsza niż 95%. Trudno jest przy tym znaleźć uzasadnienie dla tak istotnego ograniczenia zastosowania tego przepisu w opisanym powyżej przypadku. Przecież właśnie stosowanie mechanizmu *reverse charge* np. w budownictwie lub obrocie elektroniką ma stanowić sposób przeciwdziałania oszustwom i wyłudzeniu VAT, ponieważ stanowi gwarancję prawidłowego wykazania i rozliczenia należnego VAT z tytułu tych transakcji.

Po drugie, jeżeli już jesteśmy podatnikiem, którego kwota naliczonego VAT wykazana w deklaracji wynika w więcej niż 95% z otrzymanych przez nas faktur, to wystarczy tylko, że zapłacimy należności z tych wszystkich faktur w mechanizmie podzielonej płatności, aby zyskać ochronę na podstawie art. 108c ust. 2 u.p.t.u. Bez znaczenia jest natomiast (zgodnie z literalnym brzmieniem tego przepisu), czy wpłacona przez podatnika na rachunek VAT kwota równoważności VAT stanowi 100% tego podatku wykazanego na płaconej fakturze, czy tylko jego 1%. Przepis ten wymaga bowiem jedynie, aby kwota VAT w 95% pochodziła z faktur zapłaconych w MPP. A zatem wystarczy, aby faktury zostały zapłacone w MPP, ale już nie ma konieczności, aby cała kwota VAT wynikająca z tych faktur została zapłacona w tym mechanizmie, tj. wpłacona na rachunek VAT. I w tym przypadku również trudno jest znaleźć racjonalne uzasadnienie dla takiego brzmienia regulacji.

Prawidłowa, tj. zgodna z domniemaną przez autora racjonalną intencją ustawodawcy, redakcja tego przepisu powinna w opinii autora brzmieć:

„Do zaległości w podatku powstałej za okres rozliczeniowy, za który podatnik w złożonej deklaracji

podatkowej wykazał kwotę podatku naliczonego, która w części tej kwoty wynikającej z otrzymanych przez podatnika faktur została w co najmniej 95% zapłacona z zastosowaniem mechanizmu podzielonej płatności jako kwota VAT wpłacona na rachunek VAT, przepisu art. 56b Ordynacji podatkowej nie stosuje się”.

Ponadto może również dziwić fakt, iż stosowanie podzielonej płatności nie zostało przez ustawodawcę wskazane jako przesłanka uznania, że podatnik działa w dobrej wierze.

Mogłoby to mieć fundamentalne znaczenie w sytuacji mimowolnego i nieświadomego uczestnictwa takiego podatnika w oszustwie podatkowym. W końcu środki zgromadzone na rachunku VAT podlegają tak wnikliwej kontroli i ograniczeniom w rozporządzaniu nimi, że dokonywanie przez podatnika płatności przy wykorzystaniu analizowanego instrumentu bez wątplenia wskazuje, iż działa on w najlepszym interesie Skarbu Państwa i dochowuje należytej staranności w celu zabezpieczenia tego interesu.

Jako kolejne rozwiązanie, które wprowadzono w celu ochrony interesów Skarbu Państwa, a które również działa na korzyść podatników, jest wyłączenie od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego środków zgromadzonych na rachunku VAT oraz rachunku rozliczeniowym w kwocie odpowiadającej kwocie VAT wskazanej w komunikacie przelewu (art. 62d pr. bank.). W tym zakresie podatnik ma zatem szanse dysponować kwotami niezbędnymi na uregulowanie należności podatkowych w VAT, których brak zapłaty mógłby narazić go na nieporównywalnie poważniejsze konsekwencje prawne niż należności o innym charakterze, np. cywilnoprawnym.

5.2. Dyskonto

Kolejnym pomysłem ustawodawcy, mającym na celu może nie tyle zachęcenie podatników do korzystania z MPP, co złagodzenie pewnych negatywnych skutków jego zastosowania, jest udzielenie przez ustawodawcę dyskonta, o jakie podatnik może pomniejszych płatności VAT do urzędu skarbowego, o ile dokona tej płatności przed upływem ustawowego terminu. Dyskonto dotyczy jednak tylko sytuacji, gdy cała płatność podatku została dokonana z rachunku VAT. Dyskonto oblicza się jako 1/360 stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego obowiązującej na dwa dni robocze przed dniem zapłaty podatku za każdy dzień, o który przyspieszono zapłatę.

Biorąc pod uwagę obecne wysokości oprocentowania lokat terminowych¹⁸, propozycję usta-

¹⁸ W przypadku środków zgromadzonych na rachunku VAT mamy do czynienia ze środkami, którymi podatnik może dysponować

wodawcy należy uznać za korzystną dla podatnika w sytuacji, gdy dysponuje on na koncie VAT „zamrożoną” nadwyżką, której nie jest w stanie efektywnie wykorzystać (dokonując zapłaty za nabyte towary lub usługi). Może to dotyczyć w szczególności podatników, których zakupy są rozliczane na zasadach odwrotnego obciążenia (import rozliczany na zasadach procedury uproszczonej, WNT, import usług, branża budowlana itd.).

Tacy podatnicy, otrzymujący w większości faktury bez wykazanej na nich kwoty VAT, będą mieli ograniczone możliwości wydatkowania środków zgromadzonych na rachunku VAT. Z ich punktu widzenia wcześniejsza zapłata z dyskontem jest rozwiązaniem o wiele korzystniejszym niż „bezproduktywne” zamrożenie środków na koncie VAT.

Oczywiście z takim dyskontem wiąże się również pewne ryzyko – ustawodawca nie wskazał jednoznacznie, co stanie się w sytuacji, w której w przyszłości okaże się, że podatnik zaniżył zobowiązanie podatkowe w VAT i zapłacona przez niego kwota nie stanowi faktycznie całości zapłaty zobowiązania w VAT (pomniejszonego o dyskonto).

W takim przypadku można spodziewać się, że organy podatkowe przyjmą niekorzystne dla podatnika stanowisko, iż zaniżając swoje zobowiązanie

w sposób ograniczony. Jest to poniekąd swoista przymusowa lokata. Aby zatem prawidłowo ocenić korzyść, jaką przyznał ustawodawca w związku z wcześniejszą zapłatą VAT, jako punkt odniesienia należy przyjąć wartość współczynnika właściwego dla lokat, tj. WIBID – referencyjną wysokość oprocentowania lokat na polskim rynku międzybankowym. Jest ona wyznaczana jako średnia arytmetyczna wielkości oprocentowania podawanych przez banki działające w Polsce, które są uczestnikami panelu stawek referencyjnych WIBID i WIBOR, po odrzuceniu wielkości skrajnych. Średnia wartość WIBID dla lokat 14-dniowych w okresie marzec–czerwiec 2018 r. wynosiła 1,4%. Tymczasem stopa referencyjna na 6.06.2018 r. wynosiła 1,5% (nie uległa ona zmianie od 5.03.2015 r.). Aby dokonać prawidłowej oceny, należy uwzględnić również tzw. bazę odsetkową, która w przypadku WIBID stanowi 365 (lub 366) dni, a w przypadku dyskonta – 360 dni. W kalkulacji tej należy uwzględnić również fakt, że odsetki na lokacie stanowią przychód podwyższający podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym od osób prawnych, podczas gdy zgodnie z art. 12 ust. 4 pkt 10a ustawy z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1036 ze zm.): „nie stanowią przychodu zwolnione od wpłat należności z tytułu podatku od towarów i usług w rozumieniu przepisów o podatku od towarów i usług”. Z uwagi na fakt, iż dyskonto stanowi rodzaj zwolnionej od wpłaty należności z tytułu VAT, w opinii autora wskazane w zdaniu poprzednim wyłączenie z podatku dochodowego od osób prawnych powinno mieć również zastosowanie do przedmiotowego dyskonta. Uwzględniając zatem wszystkie wskazane powyżej czynniki, należy przyjąć, że proponowane przez ustawodawcę dyskonto to faktyczna korzyść w wysokości 1,52% w skali rocznej, podczas gdy średnie oprocentowanie lokat (po uwzględnieniu podatku dochodowego od osób prawnych), to 1,13% w skali rocznej. Można zatem powiedzieć, że przynajmniej w obecnej sytuacji ustawodawca zaoferował podatnikom korzystniejszą ofertę niż banki (jeżeli w ogóle zdecydowały się one na oprocentowanie środków zgromadzonych na rachunkach VAT).

w VAT, utracił on uprawnienie do skorzystania z dyskonta. W konsekwencji obliczona przez podatnika kwota dyskonta podwyższy kwotę zaległości podatkowej w VAT i podatnik będzie zobowiązany zapłacić również kwotę stanowiącą równowartość dyskonta wraz z odsetkami z tytułu zaległości podatkowych.

6. Podsumowanie

Niewątpliwie MPP może przyczynić się do uszczelnienia systemu poboru VAT i zmniejszenia skali oszustw podatkowych w tym zakresie. Pod tym względem sam kierunek regulacji należy zatem oceniać pozytywnie.

Jednak o jego skuteczności będzie decydowała w znacznym stopniu chęć podatników do skorzystania z tego systemu, na co będą miały wpływ różne czynniki. Z pewnością będzie on stosowany w branżach, w których środki finansowe pochodzą od inwestorów publicznych, jak np. budownictwo. Można bowiem założyć, że państwo, wprowadzając taki mechanizm, zobowiąże instytucje publiczne do jego stosowania.

Ponadto branże, w których udział finansowy państwa jest minimalny, jak np. supermarkety, nie będą faktycznie zmuszone do korzystania z tego systemu i – zważywszy na szereg ograniczeń z nim związanych – mogą one wręcz unikać jego stosowania. Podmioty te mogą bowiem słusznie uznać, że korzyści wynikające z jego zastosowania nie równoważą kosztów w postaci m.in. pogorszenia ich płynności finansowej, będących niewątpliwie skutkiem zastosowania tego mechanizmu.

W związku z powyższym, a także z uwagi na przedstawione w niniejszym artykule wątpliwości odnoszące się do stosowania niektórych regulacji dotyczących MPP, należy uznać, iż na tym polu może być konieczna ich

zmiana lub doprecyzowanie w taki sposób, aby przekonać podatników do jej zalet i tym samym zwiększyć jej funkcjonalność oraz skuteczność.

Summary

Krzysztof Kasprzyk

Split payment mechanism

On 1 July 2018 provisions introducing VAT split payment mechanism (SPM) into the Polish legal system entered into force. Similar mechanisms, though with varying scopes of application, have already been introduced in other EU Member States, including Italy, Romania, the Czech Republic, as well as outside the EU, for instance in Turkey. As the very mechanism of split payment is concerned with both tax law and banking law, its introduction required not only amendments to VAT regulations, but also the provisions of laws regulating the operation of financial institutions, such as banks and cooperative credit and savings unions, i.e. the Act of 29 August 1997 – Banking Law and the Act of 5 November 2009 on Cooperative Credit and Savings Unions. This article describes the operation of the mechanism, the individual instruments involved, and the problems or doubts that can arise if one analyses the new regulations, though, for the time being, only theoretically. Considering the breadth of the issue, the article was divided into two parts. The first part is a general presentation of SPM as such, the question of voluntary character of its application, the construction of VAT account, the payment message, and the sources of funds in this account. The second part discusses the restrictions upon the use of funds accumulated in the VAT account, with special emphasis on the business of receivables financing and debt collection services, and the consequences of applying SPM: mainly the benefits granted by the legislator to encourage taxpayers to switch to this mechanism.

Keywords: split payment mechanism, VAT account, escrow account, direct tax refund, payment message, joint and several liability, good faith, discount

Krzysztof Kasprzyk

Autor jest doradcą podatkowym w GWW Ładziński, Cmoch i Wspólnicy

prof. dr hab. Adam Mariański, Adam Żądło

Opodatkowanie fundacji prywatnych

Słowa kluczowe: sukcesja biznesu, fundacja prywatna, opodatkowanie fundacji prywatnej, fundacja pożytku prywatnego, sukcesja międzypokoleniowa, planowanie spadkowe, planowanie rodzinne, planowanie sukcesyjne, podatek od spadków i darowizn, CFC, klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania, GAAR

Założyciele polskich firm rodzinnych rozpoczynają przygotowania do pierwszego w naszej historii procesu przekazywania biznesu kolejnym pokoleniom. Ustawodawca dopiero dostrzegł problem sukcesji, przygotowując ustawę dotyczącą sukcesji przedsiębiorstw osób fizycznych¹. Jednak w dalszym ciągu brak jest regulacji dotyczących planowania rodzinnego i majątkowego dużych przedsiębiorstw. Z tego powodu polskie rodziny muszą korzystać z prywatnych fundacji zagranicznych. Takie podmioty są standardową instytucją wykorzystywaną w planowaniu sukcesji majątku zarówno firmowego, jak i prywatnego – nawet w perspektywie kilku pokoleń. Brak regulacji w tym zakresie powoduje jednak wątpliwości podatkowe.

1. Zagraniczne fundacje prywatne

Na gruncie prawa polskiego podstawowym aktem regulującym problematykę fundacji, ich zakładania oraz funkcjonowania jest ustawa z 6.04.1984 r. o fundacjach² – dalej u.o.f. Ustawa nie zawiera bezpośredniej definicji fundacji, jednak wskazuje na jej podstawowe cechy. W jednym z najszerzych ujęć pojęcia fundacji występującym w piśmiennictwie wskazuje się, że fundacja jest jednostką organizacyjną typu zakładowego, wyposażoną w osobowość prawną, utworzoną z inicjatywy osób fizycznych bądź prawnych w celu realizacji, w sposób trwały i na podstawie wpływów uzyskanych z przekazanego majątku, celów użyteczności publicznej wskazanych w akcie fundacyjnym³. Zdaniem Andrzeja Wasilewskiego za fundację uznaje się z kolei pewien majątek, przeznaczony – stosownie do woli fundatora – na określony cel i trwale z nim związany oraz mający osobowość prawną⁴. Podobny pogląd został zaprezentowany w orzecznictwie, gdzie uznano, że fundacja jest formalnie spersonifikowanym majątkiem, o którego przeznaczeniu (sposobie wykorzystania) decyduje wola fundatora wyrażona w statucie⁵.

Fundacje funkcjonujące na gruncie prawa kontynentalnego nie stanowią jednolitej kategorii prawnej. Ze względu na różnice występujące pomiędzy funkcjonującymi w obrocie międzynarodowym fundacjami możliwe jest dokonanie ich systematyzacji przy zastosowaniu rozmaitych kryteriów, przy czym najpowszechniejszym kryterium zdaje się być kryterium celów, dla których

fundacja została utworzona. Ze względu na realizowany cel doktryna wyróżnia dwie kategorie fundacji: fundacje publiczne (fundacje użyteczności publicznej) oraz fundacje prywatne (fundacje użyteczności prywatnej)⁶. Pierwsza z kategorii fundacji jest ustanawiana dla realizacji dobra ogółu i realizowania celów społecznie użytecznych. Fundacje prywatne wspierają natomiast ściśle określoną grupę osób, koncentrując się na interesie prywatnym tejże grupy bądź jednostki.

Zgodnie z art. 1 u.o.f. fundacja może być ustanowiona dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami. Cele zakładanej fundacji są więc określane przez fundatora w akcie założycielskim fundacji, przy czym z uwagi na treść art. 1 u.o.f. zakres swobody w tym zakresie pozostaje ograniczony. Z przepisu tego wynika bowiem jednoznacznie, że cele fundacji muszą być zgodne z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej.

Ograniczenie to wyłącza więc możliwość tworzenia w Polsce fundacji użyteczności prywatnej, co zauważa literatura przedmiotu⁷. Powyższe ograniczenie nie jest powszechnie spotykane na gruncie innych porządków prawnych krajów europejskich, gdzie tworzenie fundacji prywatnych, szczególnie tych o charakterze rodzinnym,

¹ A. Mariański, A. Pardej, *Podatkowe konsekwencje zarządu sukcesyjnego*, „Przebieg Podatkowy” 2018/6, s. 24–29.

² Dz.U. z 2016 r. poz. 40 ze zm.

³ H. Cioch, *Pojęcie i rodzaje fundacji*, „Państwo i Prawo” 1987/2, s. 70.

⁴ A. Wasilewski, *Prawna problematyka fundacji (zagadnienia podstawowe)*, „Państwo i Prawo” 1984/9, s. 27.

⁵ Uchwała SN z 7.07.1993 r., III CZP 88/93, OSNC 1994/1, poz. 14.

⁶ K. Pokryczka, *Administracyjnoprawne przywileje fundacji użyteczności publicznej. Wybrane problemy prawne*, „Monitor Prawniczy” 2014/9, s. 466.

⁷ A. Kidyba, H. Cioch, *Ustawa o fundacjach, Komentarz*, LEX/el. 2007.

REKLAMA

Split payment – już od 1 lipca 2018 r.

Cena: 79 zł

Adam Bartosiewicz

Split payment – podzielona płatność

Pytania i odpowiedzi

Mechanizm podzielonej płatności uważany jest za jedno z rozwiązań mających na celu przeciwdziałanie nadużyciom i oszustwom podatkowym. Umożliwia organom podatkowym monitorowanie i blokowanie środków na rachunkach VAT.

Autor udziela odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- Komu opłaca się korzystać z podzielonej płatności?
- Czy środki na rachunku bankowym VAT będą oprocentowane?
- Kto założy podatnikowi rachunek VAT? Czy to sam podatnik ma założyć dodatkowe konto?
- Czy w przypadku, gdy kara umowna przy kompensacie przewyższa wysokość faktury, można zapłacić podzieloną płatnością?
- Jak dokonać zapłaty za krajową fakturę walutową w euro mając wykazaną kwotę VAT w złotych?
- Co w sytuacji, gdy kontrahent będzie płacił fakturę w ratach?